

Statens fastighetsverk
Box 2263
103 16 Stockholm

Beslut

Datum 2018-10-01
Dnr RAA-2018-2351

Skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet Residenset i Karlstad, Örnen 3, Karlstads kommun, Värmlands län

Riksantikvarieämbetet beslutar med stöd av 6 § förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen att skyddsbestämmelser enligt här bifogade förslag ska gälla för Residenset i Karlstad.

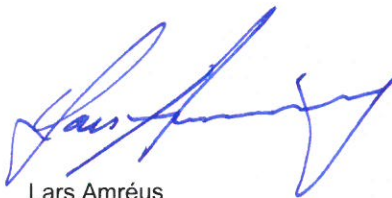
Redogörelse för ärendet

Enligt beslut av regeringen 2018-05-31 är Residenset i Karlstad skyddat som statligt byggnadsminne.

Ett förslag till skyddsbestämmelser remitterades 2018-06-29 till den förvaltande myndigheten Statens fastighetsverk som inte haft något att erinra mot förslaget. Synpunkter som framförts har inarbetats i beslutet.

Beslut i detta ärende har fattats av riksantikvarien Lars Amréus efter föredragning av handläggaren Jan Karlsson. Även överantikvarien Knut Weibull och avdelningschefen Qaisar Mahmood har varit med om den slutliga handläggningen.

Riksantikvarieämbetet
Storgatan 41
Box 5405
114 84 Stockholm
Tel 08-5191 8000
E-post registrator@raa.se
Hemsida www.raa.se
Org.nr 202100-1090
Plusgiro 599 94-4
Bankgiro 5052-3620

Lars Amréus

Jan Karlsson

Bilaga:
Skyddsbestämmelser med bilaga

SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIEÄMBETET

Kopia till:

Länsstyrelsen i Värmlands län

Värmlands museum

Karlstads kommun

RAÄ/Bebyggelseregistret

RAÄ dnr: RAÄ-2018-2351, 2018-10-01

Skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet Residenset i Karlstad, Örnen 3, Karlstads kommun, Värmlands län

Skyddsbestämmelser

Byggnadsminnet omfattar Residenset inom det område som avgränsats på bifogade situationsplan, se bilaga.

Följande skyddsbestämmelser ska gälla för byggnadsminnet:

1. Området enligt bifogad situationsplan får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras så att områdets kulturhistoriska värden minskas.
2. Mark, markbeläggning, stensättningar, murar med portar, skulptur och andra fasta anordningar liksom vegetativ struktur, träd och trädgrupper ska vårdas och underhållas på ett sådant sätt att dess utseende och karaktär bevaras. Vård och underhåll ska utföras med material och metoder som är anpassade efter den fasta anordningens respektive vegetationens egenart och som bevarar och förstärker dess kulturhistoriska värde.
3. Byggnaden ska vårdas och underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadens egenart på ett sådant sätt att dess kulturhistoriska värden bevaras.
4. Byggnaden får inte rivas, vare sig i sin helhet eller i delar, flyttas, inte heller byggas till, byggas om eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
5. I byggnaden får stommen inte rivas, byggas om, göras ingrepp i eller ersättas med andra material.
6. Ingrepp i eller ändring av äldre planlösning eller äldre fast inredning får inte göras. Även äldre invändiga ytskikt får inte tas bort, övermålas, övertäckas eller på annat sätt förändras. Även invändigt underhåll ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart och med sådan varsamhet att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

Om det finns särskilda skäl får, enligt 7 § förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen, byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsbestämmelserna. Ansökan om tillstånd till sådan ändring lämnas på en särskild blankett till Riksantikvarieämbetet.

Begreppsförklaringar

Med *mark och vegetation* avses den jord som omger byggnaderna med eller utan beläggning och anlagd växtlighet.

Med *vegetativ struktur* avses växtlighetens uppbyggnad, sammansättning och disposition.

Med *trädgrupper* avses medvetet anlagda grupper av träd av samma art.

Med *vård och underhåll av byggnader* avses åtgärder för skötsel som behövs för att vidmakthålla en byggnads tekniska egenskaper och utseende. Underhåll avser både arbeten som måste göras vid upprepade tillfällen och speciella åtgärder som ska hålla byggnaden i gott tekniskt skick. Till underhåll räknas inte åtgärder som tillför en byggnad nya egenskaper, till exempel en ny kulör. Exempel på underhållsåtgärder är: ommålning, putslagning, lagning av tak och utbyte av skadade delar, dock inte omläggning av alla takytor eller omputsning av hela byggnaden.

Med *material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart* avses material och metoder som ursprungligen användes när en byggnad eller byggnadsdel uppfördes. I de delar av byggnadsminnet där kulturhistoriskt relevanta material fortfarande används får dessa inte ersättas med andra material. Med metoder avses bland annat bearbetning av trä och applicering av puts och färg

Med *stomme* avses byggnadens konstruktiva/bärande delar såsom bjälklag, balkar, pelare, valv, takstolar, bärande ytterväggar och bärande innerväggar, murar, murstockar och grundkonstruktioner. Till stomme räknas inte de ytskikt som finns på bärande konstruktioner, till exempel putslager, färgskikt och golvmaterial.

Med *planlösning* avses det sätt rummen eller utrymmen i en byggnad är fördelade och belägna i förhållande till varandra. Med *förändring* avses till exempel rivning av väggar, trappor, upp- tagning eller igensättning av dörröppningar, ändring av kommunikationsvägar, rumsformer och rumsvolymer samt delning av rum med väggar eller bjälklag.

Med *fast inredning* avses det varmed byggnaden blivit försedd, om det är ägnat till stadigvarande bruk för byggnaden eller del av denna. Fast inredning omfattar till exempel dörrar, fönster, lister, taklister, paneler, golvbeläggning, eldstäder och kakelugnar. Med äldre fast inredning avses tiden före 1960.

Med *ytskikt* avses samtliga lager av färg, tapeter, puts och obehandlade ytor.

Motivering

Residenset i Karlstad är ritat av arkitekt Johan Fredrik Åbom och utfört i nyrenässans. Residenset utgör en typisk exponent för den typ av offentliga byggnader som uppfördes under 1800-talets andra hälft. Byggnaden visar även på det intressanta faktum att Överintendentsämbetets arkitekter gärna gjorde mycket likartade ritningar för denna kategori av byggnader i syfte att skapa byggnader av monumental karaktär. Residensen i Karlstad och Jönköping, ritade av samma arkitekt, har också stora likheter.

I stadsmiljön utmärkte sig Residenset tydligt genom den påkostade fasadutformningen och dess lokalisering till det då nyetablerade stadsområdets viktigaste torg. Residensets monumentalitet och centrala placering kan ses som en manifestation av statlig makt och närvaro och ger anläggningen stora miljöskapande värden i stadsmiljön.

Residensets placering visar den statliga administrationens tidigare dominans och betydelse i staden. Kvarteret med Residenset och Rådhuset bildar stadens äldre administrativa och även kulturella centrum. Utan tvekan är residensbyggnaden starkt förknippad med staden. Byggnaden i sig är en traditionsbärare som för tankarna till staden som residensstad.

Karlstad residens har höjts med en våning och även invändigt har ombyggnader och renoveringar ägt rum. Byggnaden har trots detta kvaliteter som berättar om det offentliga byggnadsväsendet från andra halvan av 1800-talet fram till idag. Den statliga administrationens starka tillväxt under 1920-30-talen speglas av att kontorsrum inretts i delar av residenset.

Kort historik och byggnadsbeskrivning

För den civila administrationens effektivisering på regional nivå inrättades länsväsendet år 1634. Landshövdingarna blev ett mellanled mellan lokala självstyren och centralmaktens utövning. Med länsorganisationen uppstod ett behov av lokaler för den regionala administrationen och skatteindrivningen. Residensets tillkomst och spridning speglar länsväsendets utveckling. I flera fall placerades landshövdingarnas residens där de gamla riksfästena fanns. Men ofta fick landshövdingarna själva stå för sin bostad och de administrativa lokaler som behövdes för länsförvaltningen. Det löstes ofta genom att landshövdingarna köpte eller hyrde in sig i någon av residensstädernas representativa fastigheter.

Redan på 1740-talet lät överintendenten utarbeta mönsterritningar för residensen. År 1816 utgick en kunglig skrivelse till Statskontoret och Kammarkollegium om önskvärdheten av att uppföra representativa residens där sådana saknades. Detta skulle inte endast lösa landshövdingarnas bostadsproblem utan även tillgodose den kungliga familjens behov av ett ståndsmässigt boende i samband med resor i landet. Först sedan Överintendentsämbetet övertagit ansvaret för kronans byggnader i landsorten år 1849 fick frågan en mer systematisk lösning med upprustningar och nybyggnader av residens runt om i landet. Det dröjde dock länge innan residensfrågan var löst på ett helt tillfredsställande sätt och ännu in på tidigt 1900-tal förekom uppenbara olägenheter med såväl de administrativa lokalerna som residensbostäderna.

När Värmland blev ett eget län 1779 fick Karlstad sin första landshövding, Johan Gustaf Ugglå. Landshövdingarna i länet hyrde bostad och kanslilokaler fram till 1822 då kronan köpte Arfwidssonska gården vid Stora Torget och inredde den till länsresidens. Huset brann ner 1865 vid den brand som förstörde stora delar av Karlstad.

Staden byggdes snabbt upp efter en ny stadsplan. Det nya residenset uppfördes i ett framträdande läge vid Klarälven och i andra änden av kvarteret byggdes stadens rådhus med fasad mot Stora torget. Johan Fredrik Åbom, förste arkitekt och intendent för kronans hus i landsorten vid Överintendentsämbetet, fick i uppdrag att projektera det nya residenset som uppfördes 1869-71.

Residenset byggdes i två våningar med kanslilokaler i bottenvåningen och landshövdingens bostad i den övre våningen. I två stycken flyglar i två våningar, som var fristående från residenset men sammanbyggda med rådhusets flyglar, inrymdes stall, vagnshus och övriga ekonomiutrymmen. Exteriören som till stora delar är bevarade i nuvarande båda nedre våningarna följde det gängse sättet att bygga under 1800-talet. Byggnaden var uppförd i två våningar med avskurna hörn. Hela fasaden är putsad med bottenvåningen rusticerad och försedd med rundbågiga fönster. Den övre våningen utfördes i slätputs med rakskurna fönster med kornischer

och profilerade fönsteromfattningar i puts. Byggnaden hade ett något utspringande mittparti indelat av pilastrar och avslutat med en attikavåning. Taket var ett valmat sadeltak med fyra halvmåneformade takkupor.

I början av 1900-talet ansågs att residenset var för trångt. Arkitekt Bror Almquist presenterade ett förslag till ombyggnad 1914, men första världskriget satte stopp för byggplanerna. Ombyggnaden gjordes till slut 1921-23 och en tredje våning lades till ovanpå den befintliga byggnaden.

Samtidigt genomfördes invändiga ombyggnader och reparationer. Den gamla landshövdingevåningen blev nu kontor och landshövdingen fick sin bostad i påbyggnaden. Den nya bostaden var rejält tilltagen och inredd efter högt ställda anspråk. Den innehöll ett tiotal bostadsrum förutom stora ekonomiutrymmen.

Landshövdingevåningen byggdes delvis om 1945, och 1949 gjordes en renovering som även omfattade delar av vindsvåningen. Därefter har landshövdingevåningen åtgärdats 1967 och 1977 i samband med skifte av landshövding.

Residenset renoverades 1991-92 av Byggnadsstyrelsen och exteriören fick då sin nuvarande färgsättning. De två nedre våningarna inreddes för länsrätten och landshövdingevåningen renoverades. Renoveringar har även skett 2004 och 2008-2009.

Representationsvåningen en trappa upp består idag av fyra rum i fil mot Residenstorget samt entréhallen och förmaket åt gårdssidan. I attikavåningen där ovanför finns bibliotek och tre gästrum som inreddes på 1940-talet efter ritningar av länsarkitekten Conny Nyquist. Stora salongen är residensets magnifikaste rum med sina närmare sjuttio kvadratmeter och större takhöjd än omgivande rum. Väggarna är målade i en grå-gul kulör direkt på putsen, med en empireinspirerad dekor. I rummet finns även en stor öppen spis av kolmårdsmarmor.

Från representationsvåningen når man landshövdingevåningen via ett trapphus som tillkom vid ombyggnaden på 1920-talet. Trapphuset får ett besljöjat dagsljus genom ett stort blyinfattat fönster med Värmlands länsvapen – den krönte örnen.

Mot gatorna omgärdas fastigheten av en putsad mur täckt av en plåtskoning. En gångdörr av trä finns mot Kungsgatan och en bredare öppning för infart med bil från Tingvallagatan har portar av stål. Infarten liksom mittaxeln mot Rådhuset och övriga gångvägar är stensatta med olika former av sten och storlekar. Gården i övrigt har planteringsytor med perenner och buskar samt en gräsmatta mot Kungsgatan.

